

**Старший науковий співробітник
відділу організації науково-
дослідної роботи НАВС, к.ю.н.**

Назаренко Ольга Анатоліївна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ДЕРЖАВИ

В сучасних політичних умовах потрібно констатувати той факт, що важливим критерієм для прогресивного суспільного розвитку має бути забезпечений належний рівень науково-юридичних досліджень, який би відповідав новітнім перспективним тенденціям побудови європейської національної правосвідомості. Актуальність дослідження теоретико-правових підходів до розуміння держави пояснюється високим науковим інтересом вчених-юристів, які за допомогою праць просвітників минулих століть намагаються відкрити таємницю політичної та правової мудрості, ознайомитись з накопиченим ними протягом багатьох віків досвідом, що надалі стане у нагоді багатьом майбутнім поколінням. Держава посідає вагоме місце в політичній системі, надаючи їй єдності й стійкості. Питання розкриття її сутності привертало увагу вчених різних галузей науки і не тільки юридичної, та незважаючи на це вона й досі є предметом досліджень та дискусій.

Варто наголосити на тому, що в державі зосереджується цілий комплекс різносторонніх соціальних інтересів суспільства, зокрема економічних, політичних, культурно-духовних, а також гарантується їх реалізація відповідно до положень законодавства. Саме тому доцільно звернутись до думки видатного правознавця XIX століття К.О. Неволіна, який вважав, що: «закон є прямим і безпосереднім оголошенням владою суспільної своєї волі про те, як повинні діяти підлеглі їй особи стосовно певного роду діянь»[4, с. 60]. Тобто, можна побачити, що практичне дотримання будь-яких прав, свобод та обов'язків залежить від ефективності дії правових норм, які у разі потреби здійснюють відповідний захист громадян.

Так, істотний внесок у розвиток філософії та енциклопедії права здійснив, ще один відомий просвітник XIX століття М.К. Ренненкампф, який вважав, що право може існувати тільки в громадських об'єднаннях, бо тільки в них воно знаходить необхідну сферу для свого утворення і розвитку. Жодне суспільство не може обійтись без забезпеченого юридичного порядку, а з іншої сторони, в кожному об'єднанні людей вважається правом тільки те, що визнано суспільним авторитетом (прямо та опосередковано) у якості обов'язкової норми для зовнішньої поведінки людей в суспільстві. Держава являє собою найвищий ступінь людського співжиття. Об'єднання людей, взаємопов'язаних єдністю політичного життя, займає визначену область, що знаходиться під пануванням (суверенітетом) вищої державної влади, виконуючої всі найвищі задачі управління, законодавства і суду [5, с. 328-329]. На думку провідного науковця XIX-XX століть професора Є.М. Трубецького, право варто розглядати в суб'єктивному та об'єктивному значенні, адже так можна бачити, що право є суспільним явищем, яке не може існувати за межами суспільства, а також те, що суспільство неможливе без права, як і право неможливе без суспільства. Таким чином, вивчаючи питання про сутність суспільства, перейдемо до розгляду тієї його форми, яка являє собою найбільший інтерес для юристів, - до розгляду держави. Наукова позиція Є.М. Трубецького полягає в тому, що держава являє собою союз людей, пануючий самостійно і виключно в межах визначеної території. Згідно з цим визначенням до поняття держави входять три наступні елементи: 1) влада, наділена ознаками самостійності та виключності; 2) сукупність осіб, підпорядкованій цій владі, - народ і 3) територія [6, с. 371-380]. Виходячи з висвітлених позицій можна побачити, що право знаходиться у нерозривному зв'язку з державою, адже являється фундаментальною основою для гармонізації суспільно-політичного життя.

На межі XX-XXI століть у вітчизняній науці з'являються наукові праці у галузі теорії держави та права підготовлені видатним вченим-правознавцем В.В. Копейчиковим. Звертаючись до його наукової теоретико-правової спадщини можна побачити, що вчений приділяє значну увагу вивченню особливостей функціонування механізму держави, його ефективності, правотворчій діяльності місцевих органів державної влади, а також питанням пов'язаних з побудовою демократії

та народовладдя.

В.В. Копейчиков відзначає, що: «сама держава - це організація суть котрої становить політика і яка характеризує саме поняття політики. Держава – така організація, яка визначає характер політичної організації суспільства»[2, с. 5]. Такий підхід підтверджує унікальність держави як суб'єкта політики, яка проявляється за допомогою притаманного їй особливого політичного призначення, що характеризується найвищою владою та у разі потреби владним примусом. Також, з приводу розуміння держави В.В. Копейчиков зазначав, що: «державна безпосередньо відображає політичні відносини, які існують у суспільстві, активно впливає на їх розвиток, у найрізноманітніших напрямках наполегливо веде організаторську роботу, здійснюючи державне керівництво соціальними процесами...»[2, с. 15]. Наукові розробки такого відомого теоретика права, як В.В. Копейчиков зосереджуються на взаємозв'язку держави та особи. Так, З.І. Суцук та В.В. Копейчиков зазначають про те, що основним критерієм реальної демократії, дійсністю її форм є рівень участі кожного громадянина в управлінні справами держави. Однак така участь стає дійсною за умови, що, кожному члену суспільства притаманна особиста зацікавленість у вирішенні суспільних справ, а по друге, що і суспільство, і кожний його член робить внесок (з точки зору створення відповідних матеріальних умов, формування способу життя, зростання загального рівня населення, його політичних, правових та професійних знань) у дійсне підвищення суспільно-політичної активності кожного громадянина [3, с. 22]. Ідея народовладдя – одна із загальнолюдських цінностей. Вона є вихідною точкою до розуміння того, що є демократія. Ідейною основою народовладдя є концепція суверенітету, тобто верховенства влади народу, яка здійснюється в його інтересах [1, с.45]. Практична реалізація перелічених критеріїв встановлення демократії має визначальне значення для побудови високорозвинутої політичної системи.

Таким чином, В.В. Копейчиков відводить особливу роль державі у всій політичній системі, як головного провідника у побудові розвинутого суспільства, де охороняються права і законні інтереси громадян, зміцнюються ідеї законності та правопорядку. Необхідно враховувати позицію вченого, щодо забезпечення в межах держави внутрішніх гарантій для народу. Серед таких, можна виділити економічні права, культурні, трудові, охорону права власності і право на безпечне навколишнє середовище та інші. Також, досить актуальними з позиції сьогодення є судження науковця, щодо зовнішніх гарантій таких як, пріоритет панування миру у країні та співробітництво з державами, які активно розвиваються.

Підсумовуючи вище викладене, слід відмітити, що теоретико-правові підходи до розуміння держави набули подальшого розвитку в роботах класиків правничої думки, зокрема: К.О. Неволіна, М.К. Ренненкампфа, Є.М. Трубецького, З.І. Суцук та В.В. Копейчикова та багатьом іншим. Важливим є те, що вчені-юристи намагались відповідно до умов свого часу стверджувати загальнолюдські цінності та ідеали держави та права. Варто підкреслити й той факт, що відмінність держави від усіх інших суб'єктів полягає в тому, що їй належить найбільше владних повноважень в суспільстві, які є універсальними та такими, що поширюються на всю територію країни, в результаті чого використовуються різні засоби впливу на громадськість. Держава виступає як представник усього населення на певній території, здійснює нагляд за дотриманням його прав і обов'язків, що виявляються у прийнятті владних рішень, які стосуються всіх громадян і є обов'язковими для їх виконання, виражаючи загальний інтерес та захищаючи конституційні права.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: навч. посіб./ А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков [та ін.]; ред.: В.В. Копейчикова. – Стер. вид. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
2. Копейчиков В.В. Держава розвинутого соціалізму/ В.В. Копейчиков. – Київ: ТОВ «Знання», 1975. – 48 с.
3. Копейчиков В.В. Демократия. Личность. Права человека./ В.В. Копейчиков, З.И. Суцук – Киев: «Вища школа», 1983. – 150 с.
4. Неволин К.А. Энциклопедия законовещения / К.А. Неволин. – К.,1839. – Т.1. – 633 с.

5. Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. Кн. 1 / за ред. І. С. Гриценка ; [уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий]. – К. : Либідь, 2011. – LVIII, 500 с. – (Пам'ятки правничої думки Київського університету).

6. Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. Кн. 2 / за ред. І. С. Гриценка ; [уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий]. – К. : Либідь, 2011. – LVIII, 500 с. – (Пам'ятки правничої думки Київського університету).

Курсант 3-го курсу ННІ № 1 НАВС

Николук Ліля Сергіївна

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ – ОСОБЛИВИЙ ВИД ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З ОЗНАКАМИ ОРГАНУ ДЕРЖАВИ

Сутність місцевого самоврядування полягає в гарантованому державою праві територіальної громади, громадян та їх органів розв'язувати значну частину місцевих справ і управляти ними, діючи в межах закону, під свою відповідальність та в інтересах населення.

У структурно-організаційному плані орган державної влади являє собою певним чином організований колектив людей (одну особу), який характеризується певними органотвірними ознаками, що в сукупності дозволяють відмежувати органи державної влади від інших державних інституцій та недержавних організацій – органів місцевого самоврядування, громадських організацій, господарських товариств тощо.

Тому ми можемо зазначити, що орган місцевого самоврядування являється видом організації з ознаками органу держави, яке відображене в ст. 140 Конституції України місцевого самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Територіальна організація самоврядування в Україні ґрунтується на поєднанні загальнодержавних і місцевих інтересів. [1]

До органів місцевого самоврядування, таких, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст, Конституція України та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» відносять районні та обласні ради. Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад. [2]

Одного з основних ознак органу держави є функціональна взаємодія один з одним у процесі реалізації своїх повноважень, обов'язків. Органи місцевого самоврядування також мають таку ознаку, яка визначається відповідно до ст. 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності, яку складають рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси тощо. Вони затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку й контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки й збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів і реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їх компетенції. [1]

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи й служби. [3]

Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (ст. 144 Конституції України). [1]

Усе це дозволяє вважати, що органи місцевого самоврядування мають риси, що наближають їх до органів виконавчої влади, з якими вони тісно взаємодіють під час вирішення питань місцевого значення.